

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ЗМІНА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ТА ЖИТТЄВОЇ ПЕРСПЕКТИВИ
МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу 07-431 групи

Спеціальності 053 Психологія

Освітньо-професійної програми «Психологія»

Яна КОРОТКИХ

Керівник: к. психол. н., доцентка

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

Рецензент: к. психол. н., доцентка кафедри

педагогіки та психології дошкільної та

початкової освіти

Оксана ЛОСЬ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ І ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	6
1.1. Поняття і класифікація цінностей у науково-психологічній парадигмі	6
1.2. Уявлення щодо визначення поняття життєвих перспектив у сучасній психології.	9
1.3. Особливості ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив молодого покоління.	11
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ.	15
2.1. Обґрунтування доцільності використання діагностичного інструментарію.	15
2.2. Аналіз отриманих результатів, отриманих в ході дослідження . . .	17
ВИСНОВКИ.	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	28
ДОДАТКИ.	31

ЗМІСТ

Актуальність. Сучасний світ знаходиться під впливом різючих подій, зокрема повномасштабна війна в Україні змінює всі звичні умови життя, патерни поведінки, духовні та моральні цінності. Молоді люди набувають небажаного досвіду, на основі якого відбувається переоцінка уявлень щодо майбутнього і загальних життєвих перспектив.

Така соціальна криза в Україні демонструє прояви на рівні кожної особистості, в значній мірі провокуючи розвиток у суспільстві депресивних станів, відчуттів пригніченості, стресу, бездіяльності тощо. Враховуючи такі умови життя, спостерігається значне ускладнення формування і розвитку свідомого відношення сучасного покоління до власного життя, усвідомлення планів щодо майбутнього. Значно гострою є така ситуація серед представників студентського віку перед якими постає проблема самовизначення, самореалізації у професійних, сімейних, соціальних сферах життя.

Ціннісна система і життєві перспективи особистості являють собою одні з основних структурних елементів людини, що формуються під час взаємодії з навколишнім світом та оточуючими людьми, визначаючи погляди індивіда на ті чи інші матеріальні і духовні блага. Зазначається, що дані параметри виступають ключовим регулятором поведінкових особливостей у суспільстві.

На кожному етапі власного розвитку особистість обирає певний домінуючий механізм формування системи цінностей, що були визначені складними комплексами конкретних зовнішніх і внутрішніх факторів. Внаслідок чого виокремлюються особистісні характеристики ціннісних орієнтацій, що взаємодіють між собою під час виконання різних видів діяльності.

Можна зазначити, що життєва перспектива особистості є тим образом майбутнього, що формується під впливом установок та очікувань людини, і має за основу реальні життєві досягнення.

На основі зазначених положень, можна сказати, що проблема визначення цінностей і життєвих перспектив молоді, що перебувають у кризовій ситуації (війна), набуває неабиякої актуальності у сучасному світі. Дана думка обумовлює обрання нами тематики кваліфікаційної роботи: **«Зміна ціннісних орієнтацій та життєвої перспективи молоді в умовах війни».**

Мета дослідження: теоретичне і емпіричне визначення психологічних особливостей системи цінностей і життєвих перспектив молодого покоління в умовах війни.

Відповідно до мети дослідження перед нами були поставлені наступні **завдання:**

1. Теоретично дослідити термінологію і класифікації, що стосуються системи цінностей особистості у науково-психологічній парадигмі.
2. Зазначити особливості визначення життєвих перспектив у сучасній психології.
3. Виокремити ключові особливості формування цінностей і життєвих перспектив серед молоді.
4. Емпірично дослідити особливості ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив сучасного покоління в умовах війни.

Об'єкт дослідження: цінності та життєві перспективи молоді.

Предмет дослідження: особливості цінностей і життєвих перспектив сучасної молоді в умовах війни.

Теоретичною базою написання роботи слугували праці таких учених, як К. Бондарева, Н. Володарська, В. Лавріненко, А. Лазарчук, С. Мотков, О. Горіна, Г. Закалик, А. Іванова і Р. Кубанова та інші.

Практичне значення кваліфікаційної роботи: отримані результати можуть слугувати підґрунтям для розробки профілактичних і корекційних проєктів, спрямованих на відновлення ресурсів особистості, її емоційного стану після переживання психотравмивних подій.

Теоретичні методи дослідження: теоретичне аналізування проблеми на базі вивчення наукових джерел: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація теоретичних даних. *Емпіричні методи дослідження:* методика «Діагностика ціннісних орієнтацій (Ш. Шварца), методика «Рівень суб'єктивного контролю» (Дж. Роттера), методика «Дослідження життєвих перспектив» (Ю. Швалба). *Методи математичної статистики:* коефіцієнт кореляції Пірсона для встановлення зв'язків між змінними.

Вибірка і база емпіричного дослідження: в опитуванні взяли участь 50 осіб (середній вік 20 років). Дослідження проводилося серед студентів Херсонського державного університету. Опитування проводилося онлайн за допомогою соціальних мереж. Посилання на проходження методик було розміщено у соціальних мережах (Facebook, Instagram) і розіслано у Telegram.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (24 найменування) і додатків. Обсяг роботи становить 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ І ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Поняття і класифікація цінностей у науково-психологічній парадигмі

Система цінностей особистості визнається своєю багаторівневістю. Будучи елементом структури людини, вона виражає пріоритети того чи іншого спектру життя, вказуючи на внутрішню готовність відтворювати діяльність, що задовольняє обрані потреби і інтереси.

За визначенням С. Моткова, ціннісна сфера особистості являє собою соціально-психологічний конструкт, що складається з ціннісних орієнтацій і системи особистісних смислів. Автор вказує також на необхідність вивчення ціннісно-сислової структури особистості для підвищення ефективності психологічного супроводу людини, яка знаходиться під впливом різких і постійних змін сучасного світу [15].

Звертаючи увагу на наукову працю О. А. Шолоха, можна зазначити, що ключовою особливістю цінностей є безпосередня направленість на особистість, включаючи її свідомість і поведінку. Також автор вказує на те, що система цінностей виступає показником культурного рівня людини, охоплюючи духовні та матеріальні пріоритети. Оцінюючи взаємозв'язок цінностей особистості з її діяльністю і умовами життя, визначається, що перші слугують орієнтирами у динамічних соціально-культурних умовах [24].

О. Котух зазначає, світ цінностей української нації слід розуміти через призму змін пріоритетів тоталітарної колективності на загальнолюдські цінності. Тобто, цінності виконують регулятивну функцію у всіх сферах життя особистості, вони спрямовують людину на шлях обрання тих чи інших стратегій розвитку певної ситуації [12].

Ціннісні орієнтації особистості – це взаємозв'язок цінностей, що визначають напрямок життєвого «руху» особистості, і вони зазвичай включають [22]:

- Загальну спрямованість захоплень і бажань людини;
- Домінування певних особистісних уподобань і патернів;
- Рівень прояву мотивації;
- Уявлення про дійсне і механізми селекції за критеріями значущості;
- Ступінь можливості і бажання самореалізації.

Слід зазначити, що ключовими факторами впливу на формування і розвитку ціннісних орієнтацій є: сім'я і найближче оточення, соціальні мережі і ЗМІ, спосіб життя, особистісні характеристики, загальне самопочуття [22].

М. Пігош вказує, що в умовах сьогодення більш домінуючими є загальнолюдські цінності, які регулюють поведінку суспільства і слугують важливими мотиваційними параметрами стратегій порозуміння у соціумі. До таких пріоритетів належать: верховенство людського існування, справедливість, правда, воля і свобода [18].

На думку Р. Огінської, система цінностей особистості визначається соціальними умовами життя, яким властиво змінюватися, тобто наявна постійна динаміка ціннісної структури, але при цьому цінності визначаються як відносно стійкі елементи [16].

У праці О. Горіної визначено, що цінності особистості слід розглядати як соціальний процес, що виникає в певному віці, а ціннісні орієнтації, у свою чергу, є реалізацією і самовдосконаленням людини на цій основі. Іншими словами, вони виступають результатом утвердження обраних цінностей, їхнього розуміння і визнання. Цінності людини визначають якісний рівень її життя, включаючи в себе поведінку, освіту, освоєння конкретними знаннями і діяльністю. Окремою ідеєю у праці О. Горіної виступає розуміння системи цінностей як рушія і основи мотивації

особистості, тобто саме вони детермінують обрання життєвого сценарію, подальшої професійної діяльності тощо [7].

Систематизація цінностей у науково-психологічній літературі є досить різноманітною. Залежно від різних факторів дослідники визначають наступні класифікації [5]:

1. За об'єктом засвоєння виокремлюють матеріальні та матеріально-духовні цінності.
2. За метою засвоєння є егоїстичні (спрямовані на себе) та альтруїстичні (спрямовані на оточуючих) пріоритети.
3. За способом вияву виділяють ситуативні (залежно від ситуації, що відбувається), стійкі (на постійній основі).
4. Залежно від виконуваною роллю у людській діяльності зазначають термінальні та інструментальні цінності.
5. За належністю є особистісні, колективні, групові, загальнонародні і загальнолюдські цінності.

У своїй праці А. Іванова поділяє цінності на позитивні і негативні, які визначаються в залежності від того чи відповідають вони реальним потребам людини. Цінності виступають як спосіб регуляції соціальної поведінки, поєднання дій з певними цілями, потребами тощо. Авторка називає їх ключовими елементами взаємодії особистості з оточуючим середовищем і соціумом. Зазначається, що вся ціннісна сфера людини визначена сутністю її власного «Я», іншими словами внутрішні характеристики детермінують систему цінностей [10].

Низка авторів (І. Головаха, С. Драч, П. Ігнатенко, М. Лапіна та інші) розглядають ціннісну сферу особистості через призму змістового і процесуального компонентів. Перший включає в себе: цінності-цілі, які утворюють мотиваційну складову діяльності; цінності-знання, які відповідають за теоретичну наповненість обраної діяльності; цінності-вміння, що виступає практичним застосуванням здобутих знань; цінності-якості, що

служують емоційним наповненням. Процесуальний компонент реалізується за допомогою трьох основних фаз [5]:

1. Інформація – пошук – оцінювання.
2. Динаміка – відбір – присвоєння.
3. Проект – проекція.

Отже, можемо сказати, що наш світ характеризується високою динамічністю і зміна у своїй структурі, внаслідок чого від представників соціуму вимагається високий рівень гнучкості, адаптації і комунікативності. В результаті всіх змін, що зазнає сучасність, можна спостерігати трансформацію системи цінностей особистості, а отже, і світобачення людини.

1.2. Уявлення щодо визначення поняття життєвих перспектив у сучасній психології

Формування життєвих перспектив засвідчує про вираженість параметрів зрілої особистості. Існує значна кількість дефініцій даного явища, з деякими з них ми ознайомимося у наступних абзацах.

На думку М. Реви, життєва перспектива являє собою ті здатності людини, що сформувалися за рахунок наявного досвіду і проявляють свої параметри у теперішньому і мають виявлятися у подальшому житті. До даного поняття також слід включати уявлення щодо життєвих сценаріїв, оптимальності розвитку і рівня активності особистості [20].

I. Підручна визначає поняття життєвої перспективи як: «Спосіб структурування особистістю свого близького та віддаленого майбутнього за допомогою ціннісних орієнтацій, життєвих цілей, програм, які є її структурними одиницями». Тобто, людина, плануючи своє майбутнє і встановлюючи життєві цілі, керується своєю власною системою цінностей, що сформована на основі досвіду в її свідомості [19].

Є. Головаха визначає життєві перспективи як психологічну структуру, що утворює образ майбутнього, що характеризується своєю динамічністю.

Вивчення даного явища включає в себе: дослідження структурних компонентів, змістовних параметрів, якісних характеристик (узгодженість, реалістичність, тривалість, диференційованість, оптимістичність), динаміку розвитку тощо [6].

Н. Володарська, розглядаючи поняття життєвої перспективи через призму суб'єктивного відображення життєдіяльності особистості, визначає її як складноструктуровану сукупність ціннісних орієнтацій, майбутніх планів і цілей, і також емоційно-поведінкові параметри [4].

Низка авторів (Д. Данько, Р. Дідиченко, С. Хлебик) спираючись на теоретичне дослідження наукових джерел, визначають життєву перспективу як аналізування власного життя і виокремлення певних ситуацій і елементів змін своїх цілей і дій [8].

Зазначається, життєва перспектива здатна визначати ступінь осмисленості особистої життєдіяльності. Процес самовизначення людини досягає свого максимуму під час кризових моментів через здобуття окремих цінностей, змін, сенсів (демонстрація, активне утвердження в повсякденному житті, назустріч новому) [8].

Н. Володарська у своєму дослідженні щодо впливу життєвих перспектив на активізацію самодермінації розвитку особистості під час виникнення кризових моментів, зазначає, що вивчене явище допомагає людині розкрити для себе значну кількість можливостей для самореалізації. Встановлено, що індивід, будучи елементом соціуму, здатен визначати ключові спрямування власної діяльності задля оцінки свого інтелектуального рівня, моральності тощо [3].

Отже, життєва перспектива особистості є психологічною системою, сформованої на основі здобутого досвіду, і виконує функцію регулятора формування цілей людини, її подальших життєвих стратегій і планів.

1.3. Особливості ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив молодого покоління

Насамперед молоде покоління сьогодні диктує і визначає розвиток суспільства, на основі життєвих перспектив і системи цінностей вибудовуватиметься поведінкові патерни у різноманітних сферах життя людей.

І. Сопівник і В. Мацола у своєму досліджуванні вказували, що для покоління сучасності пріоритетними є освіта, можливість самоствердження, родина, майбутня професія, соціальна активність і матеріальні блага, вказані цінності розташовані у порядку значимості для респондентів [21].

Також авторки зазначили, що молодь загалом визначає короткострокові і життєвоважливі цілі, що характеризуються прагнення швидкого виконання. Учні та студенти в значній мірі прагнуть самореалізуватися, прикладаючи мінімальні зусилля, і здобувати знання у відповідності до бажаної професії, що принесе більше задоволення, аніж матеріальні багатства. Слід відзначити, що більшість досліджуваних мають неабияку потребу у створенні сім'ї. Визначено, що домінуючими для молоді є моральні цінності, ніж матеріальні здобутки [21].

К. Бондарева зазначає, що сформованість цілей життя та його перспектив серед молодого покоління являє собою утворення стійких уявлень про власну особистість на основі свідомого аналізу, при цьому надаючи оцінку наявному досвіду і своїм подальшим планам і діям [2].

К. Журба досліджуючи смисложиттєві цінності підлітків під час переживання війни, зазначає, що молодь надаючи оцінку своїм можливостям, перспективам, враховують момент того, що минулі покоління також переживали подібну кризову ситуацію. Даний аналіз позитивно впливає на життя, даючи змогу оцінити ступінь небезпеки, адаптуватися до наявних умов, розподіляти власні ресурси, досягати поставлених цілей і прагнути національної згуртованості [9].

Також авторка, спираючись на праці В. Франкла, вказує що проблематика смисложиттєвих цінностей особистості під військового стану є однією з основних умов виживання [9].

А. Мелькумова визначає найбільш пріоритетними цінностями молодого покоління, що переживає момент війни, є фінансовий статус, матеріальні блага, мирне життя і спокій на території держави. В ході емпіричного дослідження, авторка зазначила, що параметри благополуччя дітей, любов і розвиток кар'єри залишилися переважно без змін [14].

У праці А. Федоренко з дослідження специфіки ціннісно-сміслового розвитку студентської молоді вказується, що для їхня структура цінностей відрізняється специфічністю, що пов'язана з прагненням набути більшої самовпевненості і самовдосконалення за допомогою досягнення професійних і матеріальних цілей. Автор зазначив, що подібна пріоритетність має бути розглянута як параметр ефективної адаптації у суспільстві, що має неабияке значення для молодого покоління [23].

А. Очеретяний спираючись на результати власних досліджень, сформував наступний порядок цінностей молоді, на прикладу студентів вищих навчальних закладів України [17]:

- право вибору, можливість обрання закладів навчання, форми навчання тощо;
- громадянська позиція;
- можливість саморозвитку, самопрезентації;
- цінність власної особистості та індивідуальності;
- соціальний статус і престиж;
- креативність, унікальність;
- соціальні зв'язки, залученість;
- суспільний актив;
- матеріальні набутки;
- кар'єра;
- духовність;

- сім'я.

На думку В. Лавріненка, ціннісно-сміслова сфера молоді визначається як психологічне утворення, що є цілісним і домінуючим структурним елементом особистості, включаючи в себе ключові параметри власного «Я» людини. Автор також зауважує, що система цінностей молодого покоління є результатом комунікування з оточуючою дійсністю. На прикладі студентів, науковець зазначає, що під час перебування у навчальному закладі відбувається засвоєння необхідних для майбутньої професії цінностей [13].

К. Кальницька і Б. Прядко зазначають, що формування ціннісної системи молоді особистості значною мірою впливає сполука двох цілісних структур. З одного боку, оточуючий світ у всій своїй багатогранності змінює людини, а з іншого – індивід ефективно поглинає наявний досвід суспільства, всі його знання, правила, норми і цінності. Автори вказують, що молодь характеризується своєю динамічністю розвитку, а тому мають більшу схильність до змін [11].

Роблячи висновок з наукової праці К. Кальницької і Б. Прядко, можна сказати, що ціннісна система особистості вважається ключовим вектором перетворень у суспільстві. З їхньою допомогою визначається направленість людини і рівень її соціальної залученості, що може змінюватися в залежності від індивідуальних потреб і інтересів [11].

Автори вказують, що ідеальною можна вважати систему ціннісних орієнтацій, що включає в себе: збереження здоров'я, духовно-моральні цінності (щастя, любов, дружба тощо), освіта, професійна діяльність, матеріальні блага, самореалізація, соціальний статус і престиж [11].

Отже, система цінностей і життєвих перспектив сучасної молоді є досить динамічним явищем, цей віковий період характеризується швидким аналізом і засвоєнням вже наявного суспільного досвіду. В умовах сьогодення саме молоде покоління диктує нові патерни поведінки і системи цінностей у різних сферах життя.

Цінності особистості впливають на те, як людина сприймає світ, як вона поводить ся та які рішення вона приймає. Цінності допомагають особистості зорієнтуватися в житті та визначити свої цілі та пріоритети. Вони можуть також впливати на міжособистісні відносини, ставлення до роботи та навчання, а також на сприйняття різних культурних та соціальних феноменів.

Цінності та життєві перспективи молоді можуть змінюватися залежно від культурного та соціального контексту, а також від особистих досвідів кожної окремої людини.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ЖИТТЄВИХ ПЕРСПЕКТИВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Обґрунтування доцільності використання діагностичного інструментарію

Для проведення емпіричного дослідження нами було виокремлено ряд методик, що допоможуть нам визначити особливості ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив молоді під час воєнного стану.

Методика Ш. Шварца, або ціннісний опитувальник Ш. Шварца (Додаток А).

Ціннісний опитувальник Шварца – це інструмент, розроблений відомим соціальним психологом Шелдоном Шварцем для вимірювання системи цінностей людини. Перша частина методики включає в себе два переліки слів, що характеризують 57 визначень, вони є чіткими і досить значимими у різних культурних середовищах. Перший список виглядає як кінцеві визначення-іменники. Другий перелік включає інструментальні значення-прикметники.

Опитувальник базується на теорії, що людина має систему цінностей, яка складається зі стійких переваг та переконань про те, що є важливим у житті. Ця система цінностей визначає, як людина сприймає світ та як вона поводить у різних ситуаціях.

Опитувальник Шварца дозволяє визначити чотири основних типи цінностей, які можуть пріоритетно сприйматися людиною:

1. Самовираження (Self-Enhancement) – цінності, пов'язані з самовдосконаленням, успіхом, досягненнями, владою та статусом.
2. Закріплення (Self-Transcendence) – цінності, пов'язані зі співчуттям, взаємодією з іншими, екологічною свідомістю та справедливістю.

3. Консервація (Conservation) – цінності, пов'язані зі стабільністю, безпекою, традиціями, дотриманням правил та порядку.
4. Отримання (Openness to Change) – цінності, пов'язані зі змінами, нововведеннями, креативністю та незалежністю.

Методика Дж. Роттера «Рівень суб'єктивного контролю» (Додаток Б).

Методика Роттера (Rotter's locus of control) є психологічним інструментом, що вимірює віру в те, наскільки людина відчуває, що має контроль над подіями свого життя. Це може бути корисно для розуміння того, як людина сприймає світ і як це впливає на її поведінку та життєві результати.

Методика полягає у запитаннях, що оцінюють, наскільки людина вірить у контроль над подіями у своєму житті. Загальною ідеєю є те, що люди можуть міцно вірити в те, що їхні дії впливають на те, що стається з ними (внутрішній контроль), або відчувати, що їх життя залежить від зовнішніх факторів, таких як удача або випадковість (зовнішній контроль).

Структура опитувальника включає в себе 44 питання, що мають на меті визначити екстернальні та інтернальні патерни поведінки у різних сферах життя особистості.

Методика «Дослідження життєвих перспектив» (Ю. Швалб) (Додаток В).

Методика «Дослідження життєвих перспектив» (The Life Perspectives Inventory) була розроблена Ю. Швалбом для вивчення життєвих перспектив і визначення їх впливу на життєві рішення людини. Життєві перспективи - це індивідуальні уявлення людини про те, яким повинне бути її життя в майбутньому.

Методика складається з двох частин: стандартизованого тесту та інтерв'ю, яке проводиться для детальнішого дослідження деяких аспектів, що виявляються в результаті тестування.

Опитувальник Швалба є стандартизованим тестом, який складається з 54 запитань, пов'язаних з сімома аспектами життєвих перспектив: здоров'я, сім'ї, кар'єри, грошей, влади, саморозвитку та культури. Кожне запитання має вигляд твердження, на яке учасник тестування повинен відповісти на шкалі від 1 до 7. Кожна шкала описує рівень згоди учасника з твердженням, де 1 означає абсолютну незгоду, а 7 – абсолютну згоду.

Наприклад, запитання, пов'язане з аспектом кар'єри, може мати вигляд: «Я знаю, що хочу робити в майбутньому». Учасник тестування повинен вибрати один із семи варіантів відповіді, які відображають його рівень згоди з цим твердженням. Інші запитання можуть мати форму, наприклад, «Я би хотів(ла) мати більше грошей» або «Мені важлива родина».

Коефіцієнт кореляції Пірсона є одним з основних методів вимірювання ступеня залежності між двома неперервними змінними в психології. Цей коефіцієнт кореляції вказує на ступінь лінійної залежності між двома змінними, тобто наскільки сильно зміна однієї змінної впливає на зміну іншої змінної.

Коефіцієнт кореляції Пірсона позначається як r і має значення від -1 до 1. Якщо $r = 1$, то змінні повністю позитивно корелюють, тобто збільшення значення однієї змінної пов'язане зі збільшенням значення іншої змінної в тому ж напрямку. Якщо $r = -1$, то змінні повністю негативно корелюють, тобто збільшення значення однієї змінної пов'язане зі зменшенням значення іншої змінної в протилежному напрямку. Якщо $r = 0$, то змінні не корелюють, тобто зміна однієї змінної не впливає на зміну іншої змінної.

2.2. Аналіз отриманих результатів, отриманих в ході дослідження

Після підрахунку отриманих результатів діагностичного обстеження, нами були виведені наступні загальні показники:

За методикою Ш. Шварца (опитувальник цінностей особистості), ми виокремлено середні показники і визначено домінування тієї чи іншої групи цінностей. Дані результати представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Середні показники цінностей

Цінність	Середній показник
Конформізм	2,18
Традиції	1,42
Прихильність	3,6
Самоорієнтація	3,92
Саморегуляція	4,2
Стимуляція	3,54
Гедонізм	2,72
Досягнення	3,22
Влада	2,48
Безпека	4,2

Аналізуючи отримані результати, можна виділити, що домінуючі цінностями респондентів є «Саморегуляція» і «Безпека» (4,2). Перше полягає у здатності особистості контролювати та регулювати свої власні емоції, думки та поведінку з метою досягнення мети або забезпечення благополуччя. Це процес, який допомагає нам контролювати свої реакції на зовнішні подразники та внутрішні стани. Безпека полягає у бажанні і здатності досягти стабільності, комфорту у суспільстві, встановлення порядку.

Наступними по значимості є цінності, що стосуються «Самоорієнтації» (3,92), що полягає у тому, що людина визначає свої цілі, інтереси, потреби та бажання, і робить свідомий вибір щодо свого майбутнього. Основна мета самоорієнтації полягає в тому, щоб допомогти людині знайти своє місце в житті, зрозуміти свої потреби та бажання, визначити свої цілі та плани на майбутнє.

За цінностями «Прихильність» (3,6) і «Стимуляція» (3,54) ми маємо приблизно однакові показники, перше включає в себе ставлення людини до

інших з любов'ю, повагою, турботою та розумінням. Це проявляється у допомозі іншим, прийнятті та підтримці їх, виявленні інтересу до життя та потреб інших людей. Друге характеризує пріоритетність емоційної насиченості життя, бажання повноти переживання тих чи інших подій.

Наступними в ієрархії цінностей досліджуваних спостерігається шкала «Досягнення» (3,22), що визначає рівень потреби у соціальному схваленні і пріоритетність власного успіху.

Показники «Гедонізм» (2,72) визначають рівень значимості бажання протягом життя постійно прагнути задоволення та уникнення болю, розуміється, що ці дві мотивації є основними джерелами її поведінки.

Наступними за значимістю є «Влада» (2,48), що визначає досягнення особистістю високого соціального статусу, престижу і панування над людьми.

Найменш значущими для досліджуваної вибірки є «Конформізм» (2,18) і «Традиції» (1,42). Перше полягає у наданні переваги думці, поведінці або стандартам, що визначені соціальним оточенням, замість того, щоб розвивати власну особистість та індивідуальний підхід до життя. Традиції у даному контексті включають у себе поважне ставлення до звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих у певному суспільстві.

Після проведення методики «Визначення рівня суб'єктивного контролю», отримані результати середніх значень за проявами інтернальності у різних сферах життя респондентів, представлені нами на рисунку 2.1.

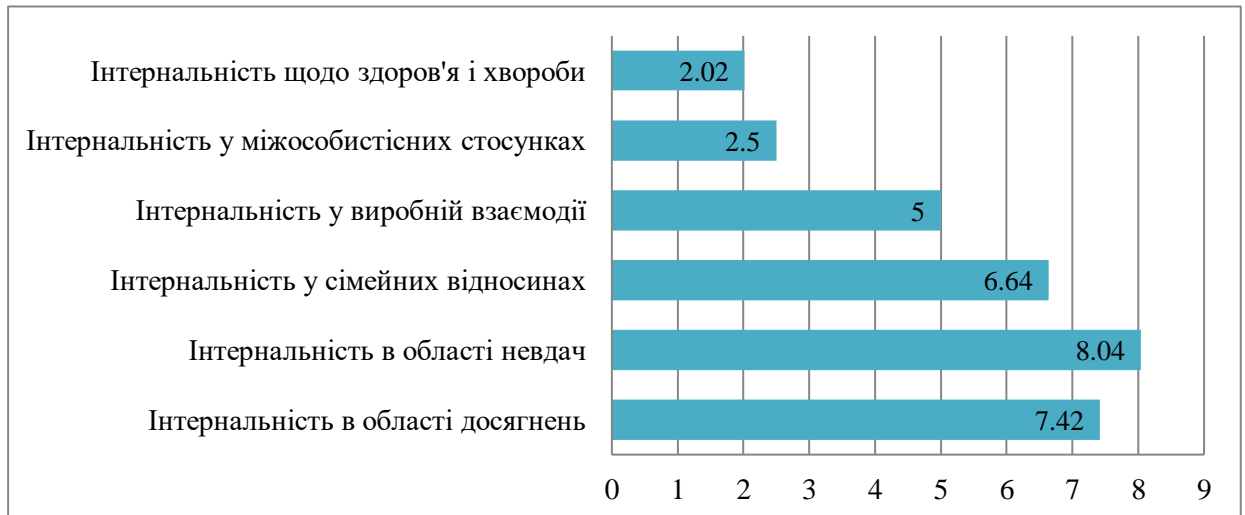

Рис. 2.1. Показники середніх значень за рівнем прояву інтернальності респондентів у різних видах діяльності

Значні показники визначені за шкалою «Інтернальність в області невдач» (8,04 бали із 10 максимальних). Інтернальність в контексті невдач означає тенденцію людини приписувати причини своїх невдач внутрішнім факторам, таким як її особисті якості, здібності або рівень зусиль. Наприклад, людина з високою інтернальністю, яка отримала погану оцінку на екзамені, може звинувачувати себе в недостатній розумінні матеріалу або в недостатній підготовці до екзамену.

За шкалою «Інтернальність в область досягнень» ми отримали середній показник у вигляді 7,42 із 12 можливих, що свідчить про тенденцію людини вважати свої успіхи наслідком власних здібностей, старанної роботи та зусиль. Наприклад, людина з високою інтернальністю, яка отримала позитивний результат на іспиті, вважає, що це сталося завдяки її таланту, знанням та зусиллям. Такий підхід до досягнень може бути корисним для людини, оскільки він спонукає її до розвитку своїх здібностей та постійного покращення.

Високий рівень спостерігається у «Інтернальність в область сімейних стосунків» (6,64 із 10), тобто це визначає тенденцію людини пояснювати дії і поведінку своїх близьких членів родини, а також взаємини в родині, в основному через особисті риси, характер та здібності кожного

члена родини. Людина з високою інтернальністю вважає, що стосунки з родичами залежать від внутрішніх факторів, таких як характер, спільні інтереси, стиль життя тощо.

За показниками «Інтернальність у виробничій взаємодії» (5 балів із 8 максимальних), можна сказати про наявність тенденції у респондентів пояснювати успіхи або невдачі в роботі головним чином через внутрішні фактори, такі як власні зусилля, знання, навички, талант, характер, мотивація та інші особисті риси. Людина з високою інтернальністю вважає, що її успіхи чи невдачі в роботі залежать головним чином від внутрішніх факторів, які вона може контролювати.

За шкалою «Інтернальність у міжособистісних стосунках» спостерігається 2,5 бали із 4 максимальних, що визначає схильність пояснювати поведінку своїх партнерів, а також успіхи або невдачі в стосунках через внутрішні фактори, які залежать від партнера або від самої людини. Людина з високою інтернальністю вірить, що поведінка та реакції її партнера відображають його характерні риси, які він може контролювати.

За показниками «Інтернальність в області здоров'я і хвороби» (2,02 із 3 балів), можна сказати про наявність тенденції особистості відносити своє здоров'я та фізичний стан до своїх внутрішніх факторів та контролювати їх. Людина з високою інтернальністю вірить, що її фізичний стан і здоров'я залежать від її власних зусиль та внутрішніх факторів, таких як спосіб життя, дієта, фізичні вправи, генетика тощо.

Отже, загалом у досліджуваних осіб спостерігається високий рівень прояву інтернальності у житті, що відображає тенденцію вважати, що контроль над власним життям, результатами індивідуальної діяльності та подіями, що відбуваються, залежить від внутрішніх чинників, таких як особисті якості, знання, зусилля, вміння тощо.

Після проведення методики «Життєві перспективи», нами були отримані наступні результати, що представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

«Ієрархія життєвих орієнтацій»

Сфера життя	Середнє значення	Ранг
Матеріальна	3,88	5
Сімейна	3,96	4
Особистісна самореалізація	3,1	7
Робота, кар'єра	4,38	3
Суспільна залученість	4,5	2
Здоров'я	5,2	1
Дозвілля	3,4	6

За отриманими результатами спостерігається домінування життєвих перспектив, що пов'язані зі здоров'ям (5,2), що свідчить про тенденцію до збереження свого стану, спостереження за ним, дотримання всіх рекомендацій, що зазначаються до здорового способу життя, такі як раціон харчування, режим дня, загартовування, спорт тощо.

Наступним в ієрархії перспектив досліджуваних є «Суспільна залученість» (4,5), що відображає її потребу у взаємодії з іншими людьми та участі в соціальних групах та процесах. Ця тенденція може виявлятися у різних аспектах життя людини, включаючи особисте життя, професійну діяльність, участь у громадських організаціях та інших соціальних ініціативах. Такі люди, як правило, відкриті для спілкування, пристосовуються до соціальних норм та цінностей, з легкістю утворюють нові зв'язки та встановлюють контакти з іншими людьми.

Домінуючою перспективою також визначено сферу життя пов'язану з роботою/кар'єрою (4,38), що відображає високий рівень інтересу та бажання щодо розвитку в професійній сфері. Це може включати бажання здобувати нові знання та навички, прагнення досягти визнання в обраній сфері діяльності, збільшення заробітної плати та інші показники успішності в

професійному житті. Спрямованість особистості на роботу і кар'єру може бути формована різними факторами, такими як соціальне середовище, освіта, професійний досвід, темперамент, особисті якості та цінності.

Наступним у списку життєвих перспектив є «Сімейна сфера життя» (3,96), що характеризується рівнем інтересу та бажання щодо розвитку в особистісному та сімейному плані. Це може включати бажання створення родини, прагнення піклуватись про дітей та близьких, розвиток різних аспектів відносин у парі, таких як романтика, довіра, взаєморозуміння, підтримка та інші. Тобто, зазначена спрямованість не є домінуючою для досліджуваної вибірки осіб.

Найменш домінуючими визначено такі перспективи як «Матеріальний аспект життя» (3,88), «Дозвілля» (3,4), «Особистісна самореалізація» (3,1). Перший показник визначення значимість для особистості досягнення матеріальних благ і здобутків (нерухомість, машина, прикраси тощо). Поняття дозвілля включає в себе спектр бажань щодо власного відпочинку, подорожей, розвитку хобі і залученість до діяльності, що спрямована а відпочинок. Особистісна самореалізація відображає прагнення людини до відчуття свого значення, розвитку своїх здібностей та здійснення своїх мрій. Дані життєві перспективи є найменш пріоритетними для респондентів, але, слід зазначити, що середні показники, загалом, перебувають на рівні вище середнього, що свідчить про їхню важливість у розвитку досліджуваних осіб.

Така розстановка пріоритетів може бути пов'язана з військовим станом у країні, адже на часі більш важливим є збереження власного життя і родини, а також змога фінансового забезпечення себе. Тому такі сфери життя, що пов'язані з відпочинком, матеріальними набутками істотно відступають на задній план

Досліджуючи особливості ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив, нами було встановлено, за допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона, наступні кореляційні зв'язки:

Високі прояви гедонізму мають значущий зв'язок з високими показниками прагнення до особистісної самореалізації і дозвіллям ($r=0,73$), що свідчить про те, що під впливом війни у особистості може реконструюватися система цінностей і першочерговим виступатиме прагнення поставити своє «Я» на перше місце, що характеризується потребами реалізувати себе, займатися тим, що подобається, не забуваючи про відпочинок.

Високий рівень прояву конформізму позитивно корелює з показниками «Суспільна залученість» ($r=0,64$), що може пояснюватися бажання особистості відчувати себе частиною чогось, і тому як наслідок людина намагається підлаштуватися під думки і правила оточення, поступаючись власними потребами.

Позитивна кореляція спостерігається між високими значеннями «Традиції» і «Сім'я» ($r=0,51$), значущість даного зв'язку пояснюється зростання серед молоді повернення до витоків культури і української спадщини, за рахунком цього, під впливом війни, зростає цінування власної родини, пошанування її звичаїв.

Високі значення інтернальності у сімейних відносинах позитивно корелюють із значущими показниками орієнтації на сім'ю ($r=0,67$), що зумовлюється набуттям цінності родинної комунікації і перспективами налагодження і гармонійного розвитку у сімейній системі.

Спостерігається кореляція між високими показниками перспективи розвитку роботи/кар'єри і низьким рівнем інтернальності в області міжособистісної взаємодії ($r=-0,42$), що може пояснюватися тим, що спрямованість особистості на професійну діяльність за рахунок чого значно знижується активність під час формування кола спілкування і встановлення тісної комунікації з оточуючими.

Встановлено взаємозв'язок між високим рівнем прояви перспектив, що стосуються здоров'я і значущими показниками інтернальності в області здоров'я і хвороби ($r=0,39$), що визначається тим, що під час військови дій

люди схильні сильніше переживати і акцентувати увагу на власного фізичному і психологічному благополуччі, тому вони визначають, що переважна відповідальність покладена на них самих.

Отже, в ході емпіричного дослідження нами встановлено ключові ціннісні орієнтації і життєві перспективи молоді, що формуються під впливом війни в Україні. Отримані показники можуть слугувати для розробки реабілітаційної і корекційної роботи з особами, що потребують психологічної допомоги внаслідок травматичних подій.

ВИСНОВКИ

В ході теоретичного та емпіричного дослідження ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив сучасної молоді в умовах війни, ми дійшли наступних висновків:

1. Визначено, що ціннісні орієнтації особистості – це сукупність цінностей, які особистість приймає як важливі та визначають її поведінку, вчинки та взаємодію зі світом. Цінності можуть бути свідомо чи несвідомо засвоєні особистістю, вони є складовою її ідентичності та впливають на її вибір життєвого шляху. Основними цінностями є: матеріальні, духовні, соціальні, етичні, естетичні тощо.
2. Зазначено, що життєві перспективи – це очікування та плани щодо майбутнього, які формує особистість. Це може включати такі аспекти як професійні плани, сімейні цілі, фінансові та особисті досягнення.
3. Виокремлено, що сучасне молоде покоління має свої особливості у ціннісних орієнтаціях та життєвих перспективах. Ось деякі з них: різноманітність цінностей: молодь нерідко має більш широкий спектр цінностей, ніж попередні покоління. Вони можуть включати такі цінності, як рівність, справедливість, інновації та ін. Зазначається, що молоді люди більш самостійні та відкриті до нових досвідів та ініціатив, ніж їхні попередники.
4. В ході дослідження нами було визначено, що ключовими ціннісними орієнтаціями молоді під впливом війни у країні є: саморегуляція (контроль власних емоцій і переживань), безпека і сам орієнтація. Значущими життєвими перспективами сучасного суспільства є: суспільна залученість, робота і здоров'я. Позитивний взаємозв'язки встановлено між високими показниками прагнення суспільної залученості і конформізму; традиціями і сім'єю; гедонізму і особистісної самореалізації тощо.

Отже, можна відзначити, що особливостями ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив сучасної молоді в умовах війни є спрямованість на

власне благополуччя і здоров'я, сімейні стосунки, безпеку, прагнення бути частиною чогось і поновлювати державні надбання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бикова С., Вертель А., Широкоградюк Л. Формування психології особистості у кризових ситуаціях. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. Вип. №11 (29). 2022. С. 382-392.
2. Бондарева К. Теоретичні аспекти дослідження життєвих перспектив сучасної молоді. *Збірник тез наукових доповідей студентів. Том 2. Філологічні науки*. 2020. С.153.
3. Володарська Н. Д. Можливості впливу життєвих перспектив на активізацію самодетермінації розвитку особистості у кризових ситуаціях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»* Вип. №4. 2018. С. 80-87.
4. Володарська Н. Життєві перспективи та копінг-стратегії як чинники психологічного благополуччя особистості. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. Вип. №11(17). 2021. С. 126-131.
5. Головаха І., Драч С., Ігнатенко П., Лапіна М. Класифікації і структура ціннісних орієнтацій особистості. *Збірник матеріалів II-ї П65 Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 21 жовтня 2021 року. Укладачі: Т.В.Гордієнко, Н.М.Демченко. Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя*. 2021. С. 76.
6. Головаха Є. До питання життєвої перспективи особистості студента. *Навчання, виховання та розвиток у контексті життєвих перспектив особистості : Збірник матеріалів Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції з міжнародною участю (м. Бердянськ, Україна, 25 квітня 2019 року)*. 2019. С. 31.
7. Горіна О. Т. Ціннісні орієнтації—важливі чинники соціально-психологічного формування особистості молоді. *The 7th International scientific and practical conference «Modern science: innovations and prospects»*. Stockholm, Sweden. 2022. 378 p.
8. Данько Д. В., Дідиченко Р. С., Хлебик С. Р. Особливості формування життєвої перспективи у підлітковому віці. *The 3rd International scientific*

- and practical conference “European scientific discussions” (February 1-3, 2021) Potere della ragione Editore, Rome, Italy. 2021. С. 34-37.*
9. Журба К. О. Смысловиттєві цінності підлітків в умовах війни. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2021 рік. № 10. Івано-Франківськ: НАІР. 2022. С. 61.*
 10. Іванова А. О. Формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасному українському суспільстві. Національний авіційний університет, 2022. 72 с.
 11. Кальницька К. О., Прядко Б. В. Кар’єрні домагання та система цінностей сучасної молоді. *Юність науки – 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 17-18 квітня 2019 р.) : у 2-х ч. / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2019. Ч. 2. 2019. С. 28-30.*
 12. Котух О. Сутність поняття «цінності» в європейській та українській психологічній традиції. Національна академія педагогічних наук України інститут психології імені Г.С Костюка. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2022. С. 30-33.
 13. Лаврінєнко В. А. Особливості впливу міжособистісної взаємодії в неформальних об’єднаннях на розвиток ціннісно-смыслової свідомості підлітків. *Психологія і особистість. Вип.№ 1. 2019.. С. 121–145.*
 14. Мелькумова А. Система цінностей сучасної української молоді: виклики військового часу. *Здоров’я і суспільство в умовах війни: Збірник наукових статей. Кропивницький : ЦІРОЛ, 2022. С. 178.*
 15. Мотков С. Ціннісно-смыслова сфера особистості: роль, структура та функції. *Psychological journal Vol. 5 № 4. 2018. С. 105-128.*
 16. Огінська Р. Т. Система цінностей студентської молоді в умовах трансформації суспільства. *Соціально-гуманітарний вісник Вип.№ 20-21. 2018. С. 37-40.*

17. Очеретяний А. В. Функції життєвих цінностей студентів у США. *Studia Zarządzania i Finansów Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*. № 14. 2018. С. 144–146.
18. Пігош М. А. Цінності в системі буття людини. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів : вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 482.
19. Підручна І. Б. Психологічний аналіз категорії життєвої перспективи особистості. *Психологічні перспективи*. Вип. 18. 2011. С. 204–212.
20. Рева М. М. Специфіка життєвої перспективи студентів-психологів з різним ціннісним профілем. *Психологія і особистість : наук. Журнал. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Київ ; Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, Вип. №1 (15)*. 2019. С. 104-115.
21. Сопівник І., Мацола В. Моніторинг ціннісних орієнтацій сучасної молоді. *Освітній простір України*. Вип. №16. 2019. С. 181-186.
22. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. Головні редактори д.екон.н. В.М.Ворона, д.соціол.н. М.О.Шульга. Київ : Інститут соціології НАН України. Вип. 8 (22), 2021. 620 с.
23. Федоренко, А. Ф. Специфіка ціннісно-сміслового розвитку студентської молоді. Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів, 14-18 березня 2016 року. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 115-118.
24. Шолох О. А. Ціннісне ставлення особистості до майбутньої професії як психолого-педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 142. 2017. С. 225-230.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Короткіх Яна Павлівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

27.09.2019

Короткіх Яна

Методика Ш.Шварца з вивчення ціннісних орієнтацій

Інструкція: Спросите себя: "Какие ценности важны для меня как руководящие принципы в Моей жизни? Какие ценности менее важны для меня?" Ваша задача: оценить, насколько важна для Вас каждая ценность в качестве руководящего принципа в Вашей жизни.

Шкала для оценки: 7 - исключительно важная в качестве руководящего принципа Вашей жизни ценность (обычно таких ценностей бывает одна-две); 6 - очень важная; 5 - достаточно важная; 4 - важная; 3 - не очень важная; 2 - мало важная; 1 - не важная; 0 - совершенно безразличная; -1 - это противоположно принципам, которым Вы следуете.

До того, как Вы начнете, прочитайте список из 30 ценностей и выберите одну, которая наиболее важна для Вас, и оцените ее важность "7". Далее, выберите ценность наименее важную для Вас и оцените ее -1, 0 или 1, согласно ее важности. Затем оцените оставшиеся ценности (от -1 до 7).

Тестовый материал

Список ценностей I:

- 1 РАВЕНСТВО (равные возможности для всех)
- 2 ВНУТРЕННЯЯ ГАРМОНИЯ (быть в мире с самим собой)
- 3 СОЦИАЛЬНАЯ СИЛА (контроль над другими, доминантность)
- 4 УДОВОЛЬСТВИЕ (удовлетворение желаний)
- 5 СВОБОДА (свобода мыслей и действий)
- 6 ДУХОВНАЯ ЖИЗНЬ (акцент на духовных, а не материальных вопросах)
- 7 ЧУВСТВО ПРИНАДЛЕЖНОСТИ (ощущение, что другие заботятся обо мне)
- 8 СОЦИАЛЬНЫЙ ПОРЯДОК (стабильность общества)
- 9 ЖИЗНЬ, ПОЛНАЯ ВПЕЧАТЛЕНИЙ (стремление к новизне)
- 10 СМЫСЛ ЖИЗНИ (цели в жизни)
- 11 ВЕЖЛИВОСТЬ (предупредительность, хорошие манеры)
- 12 БОГАТСТВО (материальная собственность, деньги)
- 13 НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ (защищенность своей нации от врагов)
- 14 САМОУВАЖЕНИЕ (вера в собственную ценность)
- 15 УВАЖЕНИЕ МНЕНИЯ ДРУГИХ (учет интересов других людей, избегание конфронтации)
- 16 КРЕАТИВНОСТЬ (уникальность, богатое воображение)
- 17 МИР ВО ВСЕМ МИРЕ (свобода от войны и конфликтов)
- 18 УВАЖЕНИЕ ТРАДИЦИЙ (сохранение признанных традиций, обычаев)
- 19 ЗРЕЛАЯ ЛЮБОВЬ (глубокая эмоциональная и духовная близость)
- 20 САМОДИСЦИПЛИНА (самоограничение, устойчивость к соблазнам)
- 21 ПРАВО НА УЕДИНЕНИЕ (право на личное пространство)
- 22 БЕЗОПАСНОСТЬ СЕМЬИ (безопасность для близких)
- 23 СОЦИАЛЬНОЕ ПРИЗНАНИЕ (одобрение, уважение других)
- 24 ЕДИНСТВО С ПРИРОДОЙ (слияние с природой)
- 25 ИЗМЕНЧИВАЯ ЖИЗНЬ (жизнь, наполненная проблемами, новизной и изменениями)
- 26 МУДРОСТЬ (зрелое понимание мира)
- 27 АВТОРИТЕТ (право быть лидером или командовать)
- 28 ИСТИННАЯ ДРУЖБА (близкие друзья)
- 29 МИР КРАСОТЫ (красота природы и искусства)
- 30 СОЦИАЛЬНАЯ СПРАВЕДЛИВОСТЬ (исправление несправедливости, забота о слабых)

Теперь оцените, насколько важна каждая из следующих ценностей для Вас, как руководящий принцип Вашей жизни. Эти ценности выражены в способах действия, ко-

торые могут быть более или менее важными для Вас. Попытайтесь различить ценности, насколько это возможно, используя все номера. Для начала прочитайте ценности в списке 2, выберите то, что для Вас наиболее важно, оцените на шкале (отметка 7). Затем выберите ценность, которая противоречит вашим принципам (отметка — 1). Если такой ценности нет, выберите ценность наименее важную для Вас и оцените ее отметками 0 или 1, в соответствии с ее значимостью. Затем оцените остальные ценности.

Список ценностей II:

- 31 САМОСТОЯТЕЛЬНЫЙ (надеющийся на себя, самодостаточный)
- 32 СДЕРЖАННЫЙ (избегающий крайностей в чувствах и действиях)
- 33 ВЕРНЫЙ (преданный друзьям, группе)
- 34 ЦЕЛЕУСТРЕМЛЕННЫЙ (трудолюбивый, вдохновенный)
- 35 ОТКРЫТЫЙ К ЧУЖИМ МНЕНИЯМ (терпимый к различным идеям и верованиям)
- 36 СКРОМНЫЙ (простой, не стремящийся привлечь к себе внимание)
- 37 СМЕЛЫЙ (ищущий приключений, риск)
- 38 ЗАЩИЩАЮЩИЙ ОКРУЖАЮЩУЮ СРЕДУ (сохраняющий природу)
- 39 ВЛИЯТЕЛЬНЫЙ (имеющий влияние на людей и события)
- 40 УВАЖАЮЩИЙ РОДИТЕЛЕЙ И СТАРШИХ (проявляющий уважение)
- 41 ВЫБИРАЮЩИЙ СОБСТВЕННЫЕ ЦЕЛИ (отбирающий собственные намерения)
- 42 ЗДОРОВЫЙ (не больной физически или душевно)
- 43 СПОСОБНЫЙ (компетентный, способный эффективно действовать)
- 44 ПРИНИМАЮЩИЙ ЖИЗНЬ (подчиняющийся жизненным обстоятельствам)
- 45 ЧЕСТНЫЙ (откровенный, искренний)
- 46 СОХРАНЯЮЩИЙ СВОЙ ИМИДЖ (защита собственного «лица»)
- 47 ПОСЛУШНЫЙ (исполнительный, подчиняющийся правилам)
- 48 УМНЫЙ (логичный, мыслящий)
- 49 ПОЛЕЗНЫЙ (работающий на благо других)
- 50 НАСЛАЖДАЮЩИЙСЯ ЖИЗНЬЮ (наслаждение едой, близостью, развлечениями и др.)
- 51 БЛАГОЧЕСТИВЫЙ (придерживающийся религиозной веры и убеждений)
- 52 ОТВЕТСТВЕННЫЙ (надежный, заслуживающий доверия)
- 53 ЛЮБОЗНАТЕЛЬНЫЙ (интересующийся всем, пытливый)
- 54 СКЛОННЫЙ ПРОЩАТЬ (стремящийся прощать другого)
- 55 УСПЕШНЫЙ (достигающий цели)
- 56 ЧИСТОПЛОТНЫЙ (опрятный, аккуратный)
- 57 ПОТВОРСТВУЮЩИЙ СВОИМ ЖЕЛАНИЯМ (занимающийся тем, что доставляет удовольствие)

Вторая часть опросника Инструкция: Ниже приведены описания некоторых людей. Пожалуйста, прочитайте каждое описание и подумайте, насколько каждый человек похож или не похож на Вас. Поставьте крестик в одной из клеточек справа, которая показывает, насколько описываемый человек похож на Вас.

1. Придумывать что-то новое и быть изобретательным важно для него. Он любит поступать по-своему, на свой лад.

2. Для него важно быть богатым. Он хочет, чтобы у него было много денег и дорогих вещей.

3. Он считает, что важно, чтобы с каждым человеком в мире обращались одинаково. Он верит, что у всех должны быть равные возможности в жизни.

4. Для него очень важно показать свои способности. Он хочет, чтобы люди восхищались тем, что он делает.

5. Для него важно жить в безопасном окружении. Он избегает всего, что может угрожать его безопасности.

6. Он считает, что важно делать много разных дел в жизни. Он всегда стремится к новизне.
7. Он верит, что люди должны делать то, что им говорят. Он считает, что люди должны придерживаться правил всегда, даже когда никто не видит.
8. Для него важно выслушать мнение людей, которые отличаются от него. Даже если он не согласен с ними, он все равно хочет их понять.
9. Он считает, что важно не просить большего, чем имеешь. Он верит, что люди должны довольствоваться тем, что у них есть.
10. Он всегда ищет повод для развлечения. Для него важно делать то, что доставляет ему удовольствие.
11. Для него важно самому решать, что делать. Ему нравится быть свободным в планировании и выборе своей деятельности.
12. Для него очень важно помогать окружающим. Он хочет заботиться об их благополучии.
13. Для него очень важно преуспеть в жизни. Ему нравится производить впечатление на других людей.
14. Для него очень важна безопасность его страны. Он считает, что государство должно быть готово к защите от внешней и внутренней угрозы.
15. Он любит рисковать. Он всегда ищет приключений.
16. Для него важно всегда вести себя должным образом. Он хочет избегать действий, которые люди сочли бы неверными.
17. Для него важно быть главным и указывать другим, что делать. Он хочет, чтобы люди делали то, что он говорит.
18. Для него важно быть преданным своим друзьям. Он хочет посвятить себя своим близким.
19. Он искренне верит, что люди должны заботиться о природе. Заботиться об окружающей среде важно для него.
20. Быть религиозным важно для него. Он очень старается следовать своим религиозным убеждениям.
21. Для него важно, чтобы вещи содержались в порядке и в чистоте. Ему действительно не нравится беспорядок.
22. Он считает, что важно интересоваться многим. Ему нравится быть любознательным и пытаться понять разные вещи.
23. Он считает, что все народы мира должны жить в гармонии. Содействовать установлению мира между всеми группами людей на земле важно для него.
24. Он думает, что важно быть честолюбивым. Ему хочется показать насколько он способный.
25. Он думает, что лучше всего поступать в соответствии с установившимися традициями. Для него важно соблюдать обычаи, которые он усвоил.
26. Для него важно получать удовольствие от жизни. Ему нравится «баловать» себя.
27. Для него важно быть чутким к нуждам других людей. Он старается поддерживать тех, кого знает.
28. Он полагает, что всегда должен проявлять уважение к своим родителям и людям старшего возраста. Для него важно быть послушным.
29. Он хочет, чтобы со всеми поступали справедливо, даже с людьми, которых он не знает. Для него важно защищать слабых.
30. Он любит сюрпризы. Для него важно, чтобы его жизнь была полна ярких впечатлений.
31. Он очень старается не заболеть. Сохранение здоровья очень важно для него.

32. Продвижение вперед в жизни важно для него. Он стремится делать все лучше, чем другие.

33. Для него важно прощать людей, которые обидели его. Он старается видеть хорошее в них и не держать обиду.

34. Для него важно быть независимым. Ему нравится полагаться на себя.

35. Иметь стабильное правительство важно для него. Он беспокоится о сохранении общественного порядка.

36. Для него очень важно все время быть вежливым с другими людьми. Он старается никогда не раздражать и не беспокоить других.

37. Он по-настоящему хочет наслаждаться жизнью. Хорошо проводить время очень важно для него.

38. Для него важно быть скромным. Он старается не привлекать к себе внимание.

39. Он всегда хочет быть тем, кто принимает решения. Ему нравится быть лидером.

40. Для него важно приспособливаться к природе, быть частью ее. Он верит, что люди не должны изменять природу.

Опитувальник «Рівень суб'єктивного контролю» (РСК) Дж. Роттера

Варіант А використовують для дослідження. Він потребує відповіді за 6-ти бальною шкалою (-3, -2, -1, +1, +2, +3), в якій відповідь «+3» означає «повністю згоден», «-3» — «зовсім не згоден» із цим пунктом.

Варіант Б призначений для психодіагностики. Він потребує відповіді за бінарною шкалою «згоден-не згоден».

1. Продвижение по службе больше зависит от удачного обстоятельства, чем от способностей и усилий человека.
2. Большинство разводов происходит оттого, что люди не захотели приспособиться друг к другу.
3. Болезнь – дело случая; если уж суждено заболеть, то ничего не поделаешь.
4. Люди оказываются одинокими из-за того, что сами не проявляют интереса и дружелюбия к окружающим.
5. Осуществление моих желаний часто зависит от везения.
6. Бесплезно предпринимать усилия для того, чтобы завоевать симпатию других людей.
7. Внешние обстоятельства — родители и благосостояние — влияют на семейное счастье не меньше, чем отношения супругов.
8. Я часто чувствую, что мало влияю на то, что происходит со мной.
9. Как правило, руководство оказывается более эффективным, когда полностью контролируются действия подчиненных, а не полагаются на их самостоятельность.
10. Мои отметки в школе чаще зависели от случайных обстоятельств (например, от настроения учителя), чем от моих собственных усилий.
11. Когда я строю планы, то я, в общем, верю, что смогу осуществить их.
12. То, что многим людям кажется удачей или везением, на самом деле является результатом долгих целенаправленных усилий.
13. Думаю, что правильный образ жизни может больше помочь здоровью, чем врачи и лекарства.
14. Если люди не подходят друг другу, то, как бы они ни старались, наладить семейную жизнь они все равно не смогут.
15. То хорошее, что я делаю, обычно бывает по достоинству оценено другими.
16. Дети вырастают такими, какими их воспитывают родители.
17. Думаю, что случаи или судьба не играют важной роли в моей жизни.
18. Я стараюсь не планировать далеко вперед, потому что многое зависит от того, как сложатся обстоятельства.
19. Мои отметки в школе больше всего зависели от моих усилий и степени подготовленности.
20. В семенных конфликтах я чаще чувствую вину за собой, чем за противоположной стороной.
21. Жизнь большинства людей зависит от стечения обстоятельств.
22. Я предпочитаю такое руководство, при котором можно самостоятельно определять, что и как делать.
23. Думаю, что мой образ жизни ни в коей мере не является причиной моей болезни или болезней.
24. Как правило, именно неудачное стечение обстоятельств мешает людям добиться успеха в своем деле.
25. В конце концов, за плохое управление организацией ответственны сами люди, которые в ней работают.
26. Я часто думаю, что ничего не могу изменить в сложившихся отношениях в семье.
27. Если я очень захочу, то смогу расположить к себе почти любого.

28. На подрастающее поколение влияет так много разных обстоятельств, что усилия родителей по воспитанию детей часто оказываются бесполезными.
29. То, что со мной случается, — это дело моих собственных рук.
30. Трудно бывает понять, почему руководители поступают так, а не иначе.
31. Человек, который не смог добиться успеха в своей работе, скорее всего не проявил достаточно усилий.
32. Чаще всего я могу добиться от членов моей семьи того, что я хочу.
33. В неприятностях и неудачах, которые были в моей жизни, чаще всего были виноваты другие люди, чем я сам.
34. Ребенка всегда можно уберечь от простуды, если за ним следить и правильно его одевать.
35. В сложных обстоятельствах я предпочитаю подождать, пока проблемы разрешатся сами собой.
36. Успех является результатом упорной работы и мало зависит от случая или везения.
37. Я чувствую, что от меня больше, чем от кого бы то ни было, зависит счастье моей семьи.
38. Мне всегда трудно было понять, почему я нравлюсь одним людям и не нравлюсь другим.
39. Я всегда предпочитаю принять решение и действовать самостоятельно, а не надеяться на помощь других людей или на судьбу.
40. К сожалению, заслуги человека остаются непризнанными, несмотря на все его старания.
41. В семейной жизни бывают такие ситуации, которые невозможно разрешить даже при самом сильном желании.
42. Способные люди, не сумевшие реализовать свои возможности, должны винить в этом только самих себя.
43. Многие мои успехи были возможны только благодаря помощи других людей.
44. Большинство неудач в моей жизни произошло от неумения, незнания или лени и мало зависело от везения или невезения.

Методика исследования жизненных перспектив (Ю.М. Швалб)

Респондентам предлагается проранжировать жизненные сферы по степени значимости от 1 до 7, где 1 – самая значимая сфера, 2 – следующая по значимости ... 7 – самая незначимая сфера жизни.

№	Жизненные сферы	Ранг
1	Материальная	
2	Семейная	
3	Личностная самореализация	
4	Работа, карьера	
5	Досуг	
6	Общественная (участие в политической и общественной жизни)	
7	Здоровье	